

ИНСТИТУТ ДРУШТВЕНИХ НАУКА ЦЕНТАР ЗА ЕКОНОМСКА ИСТРАЖИВАЊА

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ НАУЧНОГ СКУПА

“Глобализација и изолационизам”

Овогодишња тема Научног скупа је реакција на најновије догађаје у свијету, а и у региону. С једне стране мит о глобализацији, а са друге стране тежња ка изолационизму; с једне стране отвореност, а са друге затварање, с једне стране залагање за мир а са друге провоцирање сукоба.

Очигледно, ове двије идеје су у сукобу.

Која идеја ће надвладати?

Није нам намјера да на скупу дајемо и тражимо коначан одговор. Наравно, то и не можемо. Циљ је да се размијене мишљења. Да се можда чују неке нове идеје.

Да ли се свијет мијења? Да ли се свијет убрзано мијења, чак брже него што то можемо схватити? Не само технолошки, што је видљиво! Да ли се мијења у систему вриједности, да ли се мијења у односу према неким институцијама које су били доскора фундаменти ове цивилизације? Да ли се мијења наша цивилизација?

Догађаји као што су Брегзит или најави политике новог америчког предсједника, као и све чешће провокације сукоба на Балкану све више истичу захтјеве ка затварању, ка јачању нације, национализма и националне државе.

Све је већи страх од над-националних институција (нпр. ЕУ).

Заиста, да ли ће идеја балканизације – балканизам као метафора централизовања и затварања „завладати“ свијетом?

Чега је резултат та идеја изолационизма, метафорички названа „балканизацијом“?

Да ли је та идеја дошла еволуционо на ред у том историјско-еволутивном ходу развоја цивилизације Запада или је то реакција данас моћних на неке унутрашње потресе који се дешавају у дубини друштва и ове цивилизације, потресе којих још нијесмо до краја свјесни?

Мени се чини да је све ово што се дешава грцање пред промјенама, страх од промјена. Изолационизам почива на логици јежа: на сваку промјену у окружењу он се затвара, и испољи бодље – спреман за рат. А онда наиђе аутомобил, та виша сила

и направи од жежа флеку. Да ли можда постоји нека сила, универзална сила која ће тако поклопити и наше затварање, сила која ће изолационизам учинити бесмисленим?

Да ли **је** можда глобализација управо та универзална сила која ће поклопити то затварање? Да ли данас глобализацији прилазимо идеолошки, као изградњи новог свјетског поретка **или** као снази процеса који су започели у дубини друштва, у дубини ове цивилизације и који из те дубине шири тектонске поремећаје на површини?

Да ли се можемо ослободити мишљења да је новац једина полуга глобализације, једина монета глобализације? Да ли се глобализација може свести само на тај економски редукционизам? Зар данас глобализација није знатно више од економије? Зар ово није свијет, **не фрагментације**, већ **умрежавања** – умрежавања различитих подручја друштва: и економије, и политике, и књижевности, и забаве, и науке, и технологије, и безбједности, и спорта... Ниједан аспект нашег живота више није изолован! Све је повезано, међузависно, умрежено... Изгледа да су само амбиције **малих људи**, људи функционалне памети, склоне изолационизму, склоне затварању.

Ако данас као појединац, као компанија, као држава нијесте умрежени – ви сте мртви, по оној црногорској: „*Бекна још није умрла – а кад ће, не знамо!*“...

Људи склони изолационизму, затворени, склони балканском моделу живота, теже диктатури, апсолутизму, монополу... Мрежа, а то је данашњи свијет - не трпи команде! Мрежа не трпи диктатуру! И тај сукоб између глобализације и изолационизма можемо превести на сукоб пирамиде и мреже, хијерархије и мреже. Значај који је на старом Оријенту (Сумери, Вавилон, Асирија) припадао подручју онога некада космичког, **космичка снага**, данас припада **глобализацији**. Да ли је можда Његош постао бесмртан бриљантним описом локалних догађаја у „*Горском Вијенцу*“ или по опису те космичке силе у „*Лучи микрокозми*“?

Не желим да глобализацију приказујем ни као позитивну, ни као негативну. Схватам је као неизбјежност. Није у основи тога само технологија. Многи фактори још...

Да ли стварно неко мисли да је изолационизам дугорочно могућ при овом још увијек растућем броју становника на планети Земљи? (Слика: Популациона мапа)

Да ли можете замислити да ће нпр. Црна Гора 2050. године имати најмање 800.000 становника? А све „стандардне“, тзв. научне пројекције говоре о броју испод 500.000? Слично ће бити и у Србији.

Да ли Црна Гора на све промјене у свијету треба да одговори затварањем? Мале земље, као Црна Гора морају на промјене одговарати отварањем! То је питање наше

будућности. Идентитет Црне Горе је управо у томе да ли имамо и да ли развијамо нашу **способност за отварањем**.

Не заборавимо, коријени глобализације су од момента када је homo-sapiens почео да се сели из Африке и да настањава ову планету? (Слика: Сеоба која траје)

„Сви смо из Африке! Сви смо браћа!“ – то је платформа глобализације.

Ја видим макар три димнзије глобализације које је, по мом мишљењу, тешко избјећи.

Свијет постаје:

1. **Глобална заједница насиља** (тероризам, еколошко насиље, уништавање природе, климатске промјене);
2. **Глобална заједница кооперације** (економија, наука, технологија, умјетност, забава, спорт, међународно право);
3. **Глобална заједница невоље и патње** (миграције, сиромаштво, ратови, сукоб култура).

Значи, глобализација је неминовно брисање граница између држава уз повећање умрежености, што смањује моћ појединих држава, укључујући данашњи Рим који се зове Вашингтон. Да ли је Трампов избор управо из страха да ће се наставити опадање моћи САД, као што је и Клаудије био спасилац Рима по оној црногорској „*што га брани кад га не одбани*“.

Ако примијенимо критеријум која развојна опција има **способност за будућност** – изолационизам или глобализација, ја лично немам дилеме. Само се питамо које ћемо жртве као људска врста и као природа у којој живимо платити?

Како ја метафорично видим те промјене у нашем друштву, у нашој цивилизацији?

Те промјене у облику друштва су сличне промјенама агрегатног стања воде. У сваком агрегатном стању воде: чврсто – лед; текуће – вода, пара, облаци, супстанца воде H₂O опстаје, истина у другачијем облику. Да ли и друштво има ту супстанцу која мијења облик иако се кључна супстанца заједнице *homo-sapiensa* увијек одржава, истина у другачијем облику? Када је друштво чврсто, непромјењиво, непокретно, када нема неких разарајућих процеса – то је слично стању воде у леденом агрегатном стању. Мени се чини да је то доба до настанка индустријске револуције у 16-17. вијеку!

Са повећањем топлоте: нпр. научних и техничких изума, лед почиње да се топи. Вода улази и течно стање и тече. Метафорично, то је друштво у коме је све покренуто, друштво постаје све мобилније, расту конфликти у друштву. Можда је то капиталистичко друштво.

Али, због ове велике брзине промјена, изазване технологијом, вода почиње да испарава. То је за мене метафора тог информационог друштва. Пара, испаравање као метафора за информацију.

Да ли у том друштву, у том друштву информације могу да важе старе вриједности, начела институције? Да ли је пару могуће затворити? Односно, да ли је информацију могуће заробити? Да ли је могуће конструктивистички управљати облацима? Зар информатичари све више не говоре о **cloud procesing-у**, о моделима **Big Data**, зар друштвене мреже нијесу данас институционална, мисаона, стручна основа друштва? Да ли се можемо навићи на посљедице тог новог облика комуникације у друштву? Да ли се досадашњи носиоци моћи, економске и политичке, све више не личе на **буну произвођача свијећа против увођења електричне енергије**? Да ли можда још ригорозније речено, не личимо на произвођаче свијећа који су се борили против изласка сунца?

Да ли нам у одговору на ова питања може помоћи историја?

Нпр. искуство Кине, када се у 15. вијеку затворила и њена напредна цивилизација која је у периоду од 11. до 15. вијека била напреднија у односу на Европу, препустила Европи ту предност, која се отворила, открила Нови свијет и касније почела процес колонизације. Како искуство од глобализације 1920-1930. што је директно била припрема за настанак ретроградних идеологија (фашизам, нацизам) и Другог Свјетског рата, може да нам помогне у разумијевању овог контекста између глобализације и изолационизма? Да ли нам за разумијевање данашње ситуације може помоћи и разумијевање успона и пада Француске револуције од 1789. и освајања Наполеона?

Марк Твен каже да се **историја не понавља**, али се **она римује**. Из историје знамо да су све цивилизације, од Сумера до данас, настајала на новом знању, на иновацијама, на стварању, на сарадњи људи, на посвећености новом духу, новој идеји која је то друштво захватила.

Исто тако, из историје знамо да су цивилизације пропадале када су ушле у зону самозадовољства, у зону пораста бирократије, јер бирократија уноси рутину и убија иновативност и стварање, убија нову мисао... Знамо и то, да пропадањем цивилизација, што се десило 35 пута у историји *homo-sapiensa*, не нестаје свијет, не нестаје *homo-sapiens*, не нестаје човјек! Нестаје само оно чије је вријеме истекло! Нестају само слабе заједнице које је прегазио дух времена!

Што ми данас имамо у овој цивилизацији?

Имамо бирократију! Бирократију која је замијенила владајућу класу!

Једино што данас производи бирократија је **јавни дуг** и све проблеме које он изазива укључујући нестабилност и ратове. Јавни дуг је хватање прихода из будућности –

ако их буде! Заједница која се на рачун будућих прихода данас задужује више него што ће у будућности имати прихода, неминовно нестаје.

Губи се иновативност и нова мисао, гуше се нове идеје! Немамо солидарност нити саосјећања. Неједнакости раздиру друштвено ткиво. Циљ и смисао живота је имати, имати материјалног све више и циљ није бити, бити испуњен, бити креативан, бити појединац који живи пуноћом живота. Како истиче славни шпански филозоф Хосе Ортега бити значи живјети свој аутентичан живот, а не живот јурњаве без духа и без циља... Како избјећи да зомби из трговачких ценара, да људи без духа и људи са McDonalds логиком, буду узори надолazeћих генерација?

Очигледно је да први пут у историји, физички опстанак људског рода зависи од радикалних промјена у људском срцу, у промјени карактера, начина размишљања, новим етичким принципима...

Односно, улагати у човјека, улагати у односе међу људима јесте можда тај пут ка новој цивилизацији. За мале земље посебно је важно да се ослобађамо те приче о великим идејама – било глобалним, било идеологије... Пред нама је искуство и мит старе Грчке, посебно Римљана, али и Енглеске коју су успјели да буду, иако у почетку мали и непознати, носиоци великих цивилизација... Глобализација је шанса за мале! Шанса за локално, по принципу: Мисли локално – ради глобално! Глобализација је аспирина храбрости за мале! Ако имају храбрости и знања! Ослобађајмо се комплекса великих... „Цар је све више го“ и онај који је данас у свијету најмоћнији и оној који је данас најмногољуднији!

Ово сам рекао не из неког освајачког хира, већ из потребе да се и у Црној Гори и у Србији што више окрећемо оном што долази, односно да организујемо свој живот на бази информација из будућности, уз поштовање наше традиције, традиције схваћене као животног искуства.

За то су свакако важни и пољопривреда и туризам, ти вјечни приоритети материјалистичких умова. Али је много важније образовање.

Управо образовање је та нова пара. Креће из облака попут кише, хранећи нови живот и нову цивилизацију... Образовање окренуто прије свега духу, духу народа а мање као улагање државе у образовање које ствара политичку елиту. Образовање је храна будућности!

Да ли имамо ту визију новог образовања?

Образовање за глобализацију или образовање за изолационизам?

Образовање за повратак племства духа или образовање за племство зомбија и бирократа?

Образовање за заглупљивање, за политичке партије или образовање за просвјећење људи и за идеје новог доба?

***

Овог пута сам тезе за скуп дао у облику мог става о проблему. Хтио сам да изазовем живу дискусију а и да избјегнем колико је то могуће политичарење. Ово је научни скуп а не политичка трибина!

Било би потребно да имамо у дискусији и историчаре и књижевнике, нпр. анализа Гетеовог става о овом питању; Његош који говори о човјечанству („глобализација“) а и о човјечанствима („изолационизам“). Исто тако било би пожељно да учешће узму и демографи и антрополози!... Можда је и тема спорта, науке, мудрости, умјетности, такође важна за разумијевање овог „судара идеологија“!...

Разумије се ту су и климатске промјене, загађеност, технолошка умреженост и технолошка међузависност у свијету...

Оцјене многих данашњих манифестација треба посматрати на платформи „**вријеме је мајсторско решето**“... Истина, то решето има и своју цијену. Како год живот ће наћи ријешење и свијет неће нестати. (Вјероватно ће и ова теза некога ко другачије мисли, покренути да напише рад за скуп!)

Свјестан сам да све више живимо у пост-чињеничком, пост-истинитом друштву, друштву спектакла! Ипак се надам да ће и овогодишњи скуп наставити традицију настанка и саопштавања нових идеја и погледа, традицију корисних размјена идеја и информација као и атмосферу толерантног дијалога и уважавања мишљења другог!

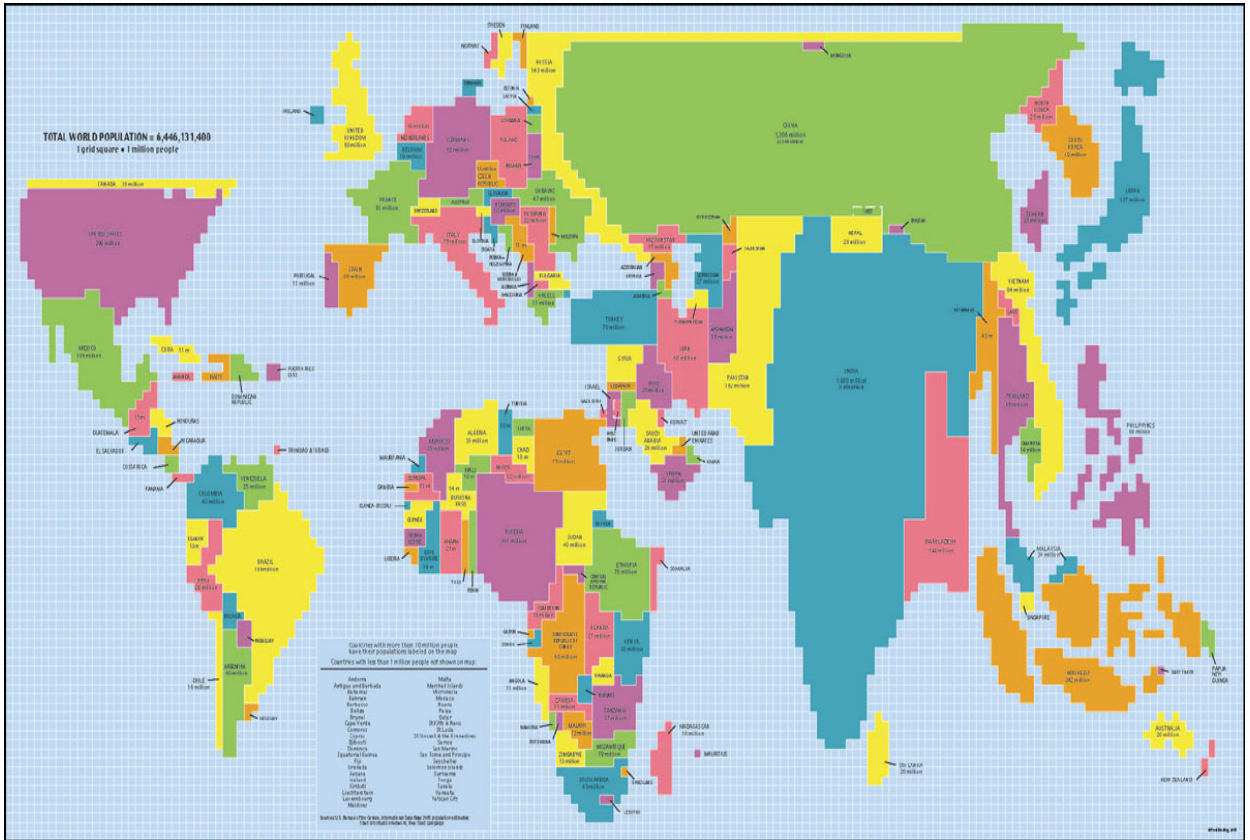
***

Што се тиче литературе желим само да скренем пажњу на пар фундаменталних књига и аутора:

1. Јувал Харари: *“Сапиенс- кратка историја људског рода”* (2014);
2. Juval Nahari: *“Ното деус- а brief history of tomorrow”* (2016);
3. Џон Ралстон Сол: *“Несвесна цивилизација”* (2010);
4. Херберт Џ. Велс: *“Историја света”* (1935);
5. Жак Барзун: *“Од освита до декаденције- 500 година западне културе од 1500. до данас”* (2003);
6. Danijel Koen: *“Ното-есопотамус”* (2014);
7. Хосе Ортега: *“Побуна маса”* (1930);
8. Нејл Фергусон: *“Цивилизација”* (2011);
9. Петар Петровић Његош: *“Луча микрокозма”* (1845);
10. Tomas Carlyle: *“Past and present”* (1843);
11. Вил Дурант: *“Историја цивилизације”*, сабрана дјела 1-12 (1935);
12. Ги Дебор: *“Друштво спектакла”* (1967).

Проф. др Веселин Вукотић, Научни руководилац Скупа

Слика: Популациона мапа

Слика: Сеоба која још траје

